

Tekst 1

Een nieuw gelijkheidsideaal

(1) In 2003 kondigde beginnend premier Balkenende aan dat “de gelijkheidsdeken die nu nog over onze kennissamenleving ligt, flink mag worden opgeschud”. In hetzelfde jaar liet Wouter Bos in een lezing weten dat de “gelijkheid een stap terug moet doen”. Op zijn beurt vond ook Mark Rutte dat “Nederland die gelijkheidsdeken moet afgooien”. Als huisvrouwen, bevangen door de voorjaars-schoonmaak, zo trekken de leiders van de drie grote partijen eensgezind ten strijde tegen ‘de gelijkheid’.

(2) De 20ste eeuw kan met recht de eeuw van de gelijkheid worden genoemd. Over het gehele politieke spectrum – van links tot rechts – werd meer gelijkheid nagestreefd. En met groot succes: de inkomensverschillen werden veel kleiner, het onderwijs werd voor iedereen toegankelijk, er kwam een hoogwaardig en voor ieder betaalbaar systeem van gezondheidszorg tot stand, macht en autoriteit werden niet meer als vanzelfsprekend geaccepteerd.

(3) Aan het begin van de 21ste eeuw roept gelijkheid merkbaar afkeer op. De redenering is dat het gelijkheidsstreven verantwoordelijk wordt gehouden voor veel van wat er de afgelopen decennia is misgegaan in Nederland. De ‘gelijkheidsdeken’ heeft persoonlijke initiatieven gesmoord. Waarom zou je je nog inspannen als toch iedereen hetzelfde verdient? Meer gelijkheid ontmoedigt talent en ondernemerschap, want als je je kop boven het maaiveld uitsteekt, wordt die afgehakt. In de verkiezingsprogramma’s lezen we nu dat het gelijkheidsdenken moet plaatsmaken voor nadruk op (keuze)vrijheid en eigen

45 verantwoordelijkheid, ruimte voor talenten en beloning naar verdienste. (4) De omslag in het denken heeft zich al op vele terreinen voorgedaan. In het onderwijs stond gelijkheid altijd sterk in het teken van het wegwerken van achterstanden, tegenwoordig gaat het om het realiseren van een minimum-niveau voor iedereen, de zogeheten startkwalificatie (mbo 2-niveau). Het gaat er niet langer om ‘verborgen talenten’ bij kansarme groepen op te sporen, maar om ‘toptalenten’ maximale kansen te bieden.

(5) In de gezondheidszorg heeft iedereen recht op gelijke behandeling op basis van medische behoefte. Dit principe begint te schuiven. In de nieuwe zorgverzekeringswet is het basispakket weliswaar voor ieder gelijk, maar daarboven kan men extra zorg kopen op basis van vrije keuze. Boven het minimumniveau is ongelijkheid aanvaardbaar. Steeds vaker wordt bepleit de medische zorg afhankelijker te maken van het eigen gedrag. Wie ongezond leeft – rookt, drinkt, vet eet – hoort meer voor zorg te betalen of dient zelfs van bepaalde medische behandelingen te worden uitgesloten.

(6) Naast onderwijs en zorg is ook veiligheid een voorwaarde om volwaardig aan de samenleving deel te nemen. De overheid legt deze taak steeds vaker bij burgers, bedrijven en instellingen. Binnenkort overtreft het aantal particuliere beveiligers het aantal agenten. De overheid staat nog wel garant voor een minimumniveau van bescherming, maar wie extra beveiliging wil, is daar zelf verantwoordelijk voor.

<p>90</p> <p>95</p> <p>100</p> <p>105</p> <p>110</p> <p>115</p> <p>120</p> <p>125</p> <p>130</p> <p>135</p>	<p>(7) Op het gebied van arbeid en inkomensverdeling' steeds meer losgelaten. De laatste decennia is er bewust voor gekozen de uitkeringen achter te laten lopen bij de lonen, om mensen meer te prikkelen aan het werk te gaan of te blijven. De overheid biedt nog een sober minimumniveau van inkomensbescherming, maar daarboven is geen verdere verkleining van inkomensverschillen wenselijk. Voorop staat dat iedereen over voldoende kwalificaties dient te beschikken om zich op de arbeidsmarkt staande te houden.</p> <p>(8) De veranderingen op deze verschillende terreinen kennen een opvallende overeenkomst. De oude consensus luidde dat de overheid compensatie diende te bieden aan diegene die om wat voor reden dan ook – een ongunstig sociaal milieu, een slechte gezondheid, een gebrek aan capaciteiten – met een 'handicap' aan de startlijn verschijnt. Iedereen zou dezelfde kans moeten krijgen om gelijk met anderen over de eindstreep te komen. Het streven was gericht op het realiseren van gelijke materiële kansen. De nieuwe consensus legt de nadruk op gelijke formele kansen, opdat burgers hun talenten en capaciteiten optimaal kunnen benutten. De overheid dient alleen nog garant te staan voor een minimumniveau – een startkwalificatie in het onderwijs, een basispakket in de gezondheidszorg, een minimumuitkering in de sociale zekerheid.</p> <p>(9) Bij deze nieuwe politieke consensus is wel een aantal kritische kanttekeningen te plaatsen. De hierboven beschreven ongelijkheden zijn namelijk geen voorwerp meer van overheidszorg – tenzij zij het gevolg zijn van discriminatie en uitsluiting. Boven het minimum gelden individuele keuzevrijheid en eigen verantwoorde-</p>	<p>140</p> <p>145</p> <p>150</p> <p>155</p> <p>160</p> <p>165</p> <p>170</p> <p>175</p> <p>180</p> <p>185</p>	<p>lijkheid als verdelingsprincipes: beloning naar prestatie, waardering op basis van verdienste, voorzieningen naar eigen keuze. Deze verandering in het gelijkheidsdenken is terecht voor zover zij een aantal eenzijdigheden in het 'oude' gelijkheidsdenken corrigeert. Gelijkheid werd soms te zeer als doel op zich gezien, verschil werd te gemakkelijk gelijkgesteld met (ongewenste) 'achterstand' en er was te weinig aandacht voor eigen verantwoordelijkheid. De balans in het toekennen van de eigen, individuele verantwoordelijkheid en die van de overheid dreigt nu naar het andere uiterste door te slaan.</p> <p>(10) Individuele verschillen worden louter voorgespiegeld als het resultaat van eigen keuzen en eigen verdiensten en dus als een eigen verantwoordelijkheid. Succes en falen heeft ieder tegenwoordig uitsluitend aan zichzelf te danken; daarvoor dien je dan ook beloond of gestraft te worden. Wie even nadenkt, realiseert zich hoe absurd dit is, want uitkomsten zijn altijd het resultaat van een combinatie van eigen keuzen en van de omstandigheden waaronder je die keuzen maakt. De talenten waarover je beschikt, zijn niet je eigen verdienste en de mate waarin je ze verder ontwikkelt, is voor een groot deel afhankelijk van je sociaaleconomische en culturele omgeving.</p> <p>(11) Een ander bezwaar is dat grote ongelijkheden ook boven een gegarandeerd minimumniveau ongewenste effecten hebben. Een al te grote kloof tussen top en minimum leidt tot negatieve beeldvorming en tot grote machtsverschillen. Bovendien heeft grote ongelijkheid op het ene terrein ongewenste gevolgen op andere terreinen: lager opgeleiden en mensen uit lagere inkomensgroepen leven jaren korter dan hoogopgeleiden en mensen uit hogere inkomensgroepen,</p>
---	--	---	---

<p>zijn vaker slachtoffer van criminaliteit en hebben minder politieke invloed.</p> <p>(12) Een derde punt van kritiek is dat voorstanders van grotere ongelijkheid</p> <p>190 veel te gemakkelijk aannemen dat ongelijkheid ook ten goede komt aan de minst bevoorrechten. Zo zouden</p> <p>195 grotere inkomensverschillen een gezonde economische ontwikkeling bevorderen en daardoor uiteindelijk</p> <p>ook in het voordeel zijn van de armsten. Maar hoewel de inkomensverschillen de afgelopen kwarteeuw</p> <p>200 aanzienlijk zijn toegenomen, is de koopkracht van de sociale minima in Nederland anno 2006 nog altijd lager dan in 1979.</p> <p>(13) Wij pleiten daarom voor een nieuw gelijkheidsideaal. Het gelijkheidsstreven heeft allerm minst af-</p> <p>205 gedaan, maar moet wel worden aangepast aan de eisen des tijds. Het dient te worden verfijnd en beter te worden toegesneden op de huidige</p> <p>210 omstandigheden. Het moet de kritiek op het oude gelijkheidsdenken serieus nemen, maar ervoor waken het kind met het badwater weg te gooien. Inspiratie hiervoor biedt de Indiase</p> <p>215 Nobelprijswinnaar Amartya Sen, die stelt dat we niet naar gelijke uitkomsten, maar naar gelijke ‘mogelijkheden’ moeten streven. Opvoeding, opleidingen en maatschappelijke instituties</p> <p>220 (gezondheidszorg, sociale zekerheid, veiligheid, et cetera) moeten zo worden ingericht dat het voor iedereen daadwerkelijk mogelijk wordt dezelfde</p> <p>225 uitkomsten van persoonlijk welbevinden te realiseren. Op welke wijze mensen van deze mogelijkheden gebruikmaken, is aan hen.</p> <p>(14) Er is niets tegen verschillen, als ze maar tegen een achtergrond van gelijke mogelijkheden ontstaan. Het</p> <p>230 garanderen van een minimumniveau is daarvoor een noodzakelijke, maar niet een voldoende voorwaarde. Als de verschillen boven het minimumniveau</p>	<p>235</p> <p>240</p> <p>245</p> <p>250</p> <p>255</p> <p>260</p> <p>265</p> <p>270</p> <p>275</p> <p>280</p>	<p>een exorbitante uitvergroting zijn van de normale verschillen in vaardigheden en intelligentie tussen mensen, dan hebben die verschillen meer met machtsongelijkheid dan met individuele inspanningen en prestaties te maken. Ook al is de gezondheidszorg voor iedereen toegankelijk, het blijft zorgelijk als de gezondheid en de levensverwachting sterk samenhangen met de sociale achtergrond van mensen. Ook als iedere jongere een startkwalificatie weet te behalen, blijft het problematisch dat allochtone jongeren er veel minder in slagen tot het hoger onderwijs door te dringen dan autochtone. In een fatsoenlijke samenleving zijn dergelijke verschillen een bron van zorg.</p> <p>(15) Concreet zou deze zorg kunnen betekenen dat we speciale beurzen introduceren voor getalenteerde studenten uit kansarme milieus, dat we in plaats van ongezond gedrag te bestraffen, ervoor zorgen dat kinderen die het hoogste risico lopen op school, gezond voedsel en voldoende beweging krijgen. Om dezelfde reden zou er meer preventieve gezondheidszorg moeten komen gericht op risicogroepen. En we doen er goed aan het vmbo-diploma te herwaarderen.</p> <p>(16) Streven naar gelijkheid is niet hetzelfde als streven naar eenheidsworst of grijze middelmaat en valt niet samen met een verstikkende gelijkheidsdeken. Streven naar gelijkheid betekent dat wij en onze politici geregeld nagaan of iedereen daadwerkelijk gelijke mogelijkheden heeft om zich te ontplooien en te ontwikkelen. Als onze politici die zorg passé vinden en menen aan hun verplichtingen voldaan te hebben door een sober minimum te garanderen, is er iets grondig mis. We wensen het beeld te corrigeren dat Nederland alleen een toekomst heeft met ‘toptalent’.</p>
--	---	---

- 285 (17) We juichen 'eigen verantwoordelijkheid' toe mits zij gepaard gaat met maatschappelijke verantwoordelijkheid; we juichen 'eigen succes' toe mits ook anderen dezelfde mogelijkheid op succes hebben. Een dergelijk
- 290 rechtvaardig en op moderne omstandigheden toegesneden gelijkheidsstreven zou centraal moeten staan in het regeerakkoord van het volgende kabinet.

naar: Paul de Beer, Jelle van der Meer en Pieter Pekelharing, Een pleidooi voor een nieuw gelijkheidsideaal

uit: de Volkskrant, 8 en 9 november 2006

Tekst 1 Een nieuw gelijkheidsideaal

In de tekst 'Een nieuw gelijkheidsideaal' zijn de volgende tekstdelen te onderscheiden:

Deel 1: Gelijkheidsdenken ter discussie.

Deel 2: Veranderingen in gelijkheidsdenken.

Deel 3: Bezwaren tegen veranderingen in gelijkheidsdenken.

Deel 4: Aanpassingen op het nieuwe gelijkheidsdenken.

Deel 5: Afronding.

- 1p **1** Met welke alinea begint deel 2?
- 1p **2** Met welke alinea begint deel 3?
- 1p **3** Met welke alinea begint deel 4?
- 1p **4** Wat is de functie van de eerste alinea gelet op het vervolg van de tekst?
- A** anekdote
- B** constatering
- C** probleemstelling
- D** voorbeeld

“De omslag in het denken heeft zich al op vele terreinen voorgedaan.” (regels 47-48)

- 2p **5** Welke vier terreinen worden in de tekst genoemd?

“Bij deze nieuwe politieke consensus is wel een aantal kritische kanttekeningen te plaatsen.” (regels 128-130)

- 1p **6** Welke kritische opmerking staat er in alinea 10?
- 1p **7** Citeer de zin waarin een kritische opmerking staat uit alinea 11.
- 1p **8** Citeer de zin waarin een kritische opmerking staat uit alinea 12.
Geef bij deze vragen geen voorbeelden.

“Wie ongezond leeft – rookt, drinkt, vet eet – hoort meer voor zorg te betalen of dient zelfs van bepaalde medische behandelingen te worden uitgesloten.” (regels 71-75)

- 3p **9** Leg uit dat deze opvatting over de zorgverzekering aansluit bij de “nieuwe consensus” (regel 118). Maak voor je antwoord gebruik van de alinea’s 3 en 8. Gebruik maximaal 35 woorden.

In het tekstgedeelte van de alinea’s 4 tot en met 8 hebben alinea 4 t/m 7 en alinea 8 een eigen functie. Benoem die functies door een van de volgende functiewoorden te kiezen: aanbeveling, aanleiding, argumenten, constatering, gevolgen, ontkenning, oorzaken, stelling, tegenstelling, voorbeelden, voorwaarde.

- 1p **10** Wat is de functie van alinea 4 t/m 7? Kies voor je antwoord een van bovenstaande begrippen.
- 1p **11** Wat is de functie van alinea 8? Kies voor je antwoord een van bovenstaande begrippen.

- “De balans in het toekennen van de eigen, individuele verantwoordelijkheid en die van de overheid dreigt nu naar het andere uiterste door te slaan.” (regels 149-153)
- 1p **12** Met welk type argument wordt deze uitspraak in het tekstgedeelte van de alinea’s 10 tot en met 12 onderbouwd?
Deze uitspraak wordt onderbouwd door argumenten op basis van
- A feiten.
  - B gevolgen.
  - C gezag.
  - D voorbeelden.
- In alinea 14 wordt gezegd dat verschillen acceptabel zijn als ze maar ontstaan tegen een achtergrond van gelijke mogelijkheden.
- 3p **13** Welke vier maatregelen worden in het vervolg van de tekst voorgesteld om deze gelijke mogelijkheden te garanderen? Nummer je antwoorden.
- “En we doen er goed aan het vmbo-diploma te herwaarderen.” (regels 265-266)
- 1p **14** Citeer uit het vervolg van de tekst een zin die deze aanbeveling het duidelijkst ondersteunt.
- “Een dergelijk rechtvaardig en op moderne omstandigheden toegesneden gelijkheidsstreven zou centraal moeten staan in het regeerakkoord van het volgende kabinet.” (regels 288-293)
- 1p **15** Waarom wordt het nieuwe gelijkheidsstreven als ‘rechtvaardig’ beschouwd? Het nieuwe gelijkheidsstreven wordt als rechtvaardig beschouwd, omdat volgens dit ideaal de overheid
- A de inkomensverschillen in Nederland niet te groot laat worden.
  - B gelijke formele kansen creëert voor iedereen.
  - C steun blijft bieden aan risicogroepen in de maatschappij.
  - D zorgt voor een minimumniveau in allerlei basisvoorzieningen.
- 1p **16** Wat is de kern van de kritiek op de aanhangers van de “nieuwe politieke consensus” (regels 128-129)?
De kern van de kritiek op de aanhangers van de “nieuwe politieke consensus” is
- A dat de aanhangers denken dat verschillen tussen burgers ook de minder financieel draagkrachtigen ten goede komen.
  - B dat de aanhangers het idee versterken dat Nederland alleen dankzij zijn ‘toptalenten’ vooruit kan komen.
  - C dat de aanhangers nalaten ervoor te zorgen dat iedereen echt beschikt over gelijke mogelijkheden om in de maatschappij vooruit te komen.
  - D dat de aanhangers ongelijkheid tussen burgers welbewust willen versterken door iedereen terug te werpen op hun individuele keuzes en capaciteiten.

- 1p 17 Welke van onderstaande beweringen geeft de hoofdgedachte van de tekst het beste weer?
- A Het gelijkheidsdenken is toe aan een verandering, omdat de oude politieke consensus te veel de nadruk heeft gelegd op gelijke formele kansen in plaats van gelijke materiële kansen.
  - B Het huidige gelijkheidsstreven moet volgens de nieuwe politieke consensus over het gelijkheidsdenken plaatsmaken voor een grotere nadruk op de inzet van de eigen keuzen, talenten en verantwoordelijkheid.
  - C Het is tijd voor een nieuw gelijkheidsideaal, waarbij de overheid in tegenstelling tot het verleden meer verantwoordelijkheid neemt voor het bieden van gelijke materiële kansen voor iedereen.
  - D Ieders kansen op welvaart zouden volgens een nieuw gelijkheidsideaal moeten berusten op een combinatie van reële maatschappelijke ontplooiingskansen en het nemen van eigen verantwoordelijkheid.
- 1p 18 Hoe kan het schrijfdoel van de tekst 'Een nieuw gelijkheidsideaal' het beste worden getypeerd?
- De tekst is vooral
- A activerend, want er wordt een oproep gedaan aan politici om de positie van de maatschappelijk bevoorrechten grondig aan te pakken.
  - B beschouwend, want er wordt geprobeerd de vraag te beantwoorden hoe een nieuw gelijkheidsideaal gerealiseerd kan worden.
  - C betogend, want er wordt beargumenteerd dat het belangrijk is te streven naar gelijke ontplooiingsmogelijkheden voor iedereen.
  - D uiteenzettend, want er wordt uitgelegd welke veranderingen op het gebied van gelijkheidsdenken hebben plaatsgevonden.

tekstfragment

Werk gaat voor uitkering

Eigen verantwoordelijkheid staat centraal. Geen rechten zonder plichten. De algemeen geldende verplichting tot re-integratie, waarvan alleen in individuele gevallen kan worden afgeweken, spreekt ons zeer aan. De mens staat centraal, niet de regels. Wat kan deze persoon, zonder afhankelijk te zijn van het sociale vangnet? Het feit dat de hoogte van de uitkering wordt gekoppeld aan het betoende verantwoordelijkheidsbesef spreekt ons ook aan. Werk gaat voor uitkering. Wij onderschrijven deze uitgangspunten. Het is niet sociaal wanneer mensen worden doodgeknuffeld in een uitkering. Opgesloten zijn in een uitkering kan leiden tot sociale uitsluiting. Wat sociaal lijkt, kan asociaal uitpakken.

(bron: site VVD, februari 2007)

- Zowel in de tekst 'Een nieuw gelijkheidsideaal' als in het tekstfragment wordt gesproken over de eigen verantwoordelijkheid van de burger.
- 1p 19 Waarin verschilt de visie op de eigen verantwoordelijkheid in de tekst van die in het tekstfragment?
- A In de tekst wordt de eigen verantwoordelijkheid hoofdzakelijk in verband gebracht met individuele keuzevrijheid; in het tekstfragment is dat niet zo.
  - B In de tekst wordt de eigen verantwoordelijkheid niet gekoppeld aan het inkomen dat men heeft; in het tekstfragment is dat wel zo.
  - C In de tekst wordt ook de verantwoordelijkheid van de overheid belangrijk gevonden; in het tekstfragment is dat niet zo.
  - D In de tekst wordt verantwoordelijkheid niet in verband gebracht met sociale verschillen; in het tekstfragment is dat wel zo.

- In de tekst 'Een nieuw gelijkheidsideaal' staat in de regels 251-253:
"In een fatsoenlijke samenleving zijn dergelijke verschillen een bron van zorg."
- 3p 20 Leg uit dat deze visie niet volledig gedeeld wordt in het tekstfragment 'Werk gaat voor uitkering'.
Gebruik maximaal 25 woorden.

vraag 21 is door de Staatssecretaris uit het examen verwijderd.

- Uit het taalgebruik van het tekstfragment spreekt een afwijzende en zelfs neerbuigende houding tegenover mensen die gebruik (willen of moeten) maken van een sociale uitkering. Hier volgen vier citaten:
- 1 Eigen verantwoordelijkheid staat centraal.
  - 2 De algemeen geldende verplichting tot re-integratie, waarvan alleen in individuele gevallen mag worden afgeweken, spreekt ons zeer aan.
  - 3 Het is niet sociaal wanneer mensen worden doodgeknuffeld in een uitkering.
  - 4 Opgesloten zijn in een uitkering kan leiden tot sociale uitsluiting.
- 1p 21 In welk(e) van de gegeven citaten komt die houding in het taalgebruik tot uitdrukking?
- A alleen in 1
  - B in 1 en 2
  - C in 2 en 3
  - D in 2 en 4
  - E in 3 en 4
  - F in 1, 2, 3 en 4